

Sinema Sansürünün Sanat ve Özgürlük Düşmanlığı

Doç. Dr. Rona SEROZAN
İstanbul Hukuk Fakültesi

İKTEM
sistemi

u söy-
değer
, ken-
r var-
kıyor :
ji...
oğası-
eşya)
" yak-
rı ara-

la bu-
bağlı
st. ma-
ılmak-
insan
nomik
eyhine
irade

ünden
teden-
asıdır.

hukuk
s, ora-
Röne-

ahipti.
te fel-
li. An-
kal-
limiyle
yaptı.

Paris
alığına
re po-
nıfları,
ısında
ği sa-

aşında
elsefe
dır.

Yurdumuzda sinema filmlerinin sansürü, 2553 sayılı ve 4.7.1934 tarihli Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu mad. 6 kuralına dayandırılmakta. Tek parti döneminin tenkil dozu adamakıllık kaçmış bu yasanın anılan kuralı aynen şöyle : "Hariçten gelen filmlerin gösterilmesi ve dahilde yapılacak filmlerin çekilmesi polisiznine bağlıdır. Polis, filmlerin ve senaryoların tetkik ve muayene işini alâkalı makamlarla birlikte ve nizamnamesine göre yapar." İşte, bu yasa kuralının öngördüğü "Nizamname" (Tüzük) 31.8.1979 günü Türk halkına armağan edilmiş bulunuyor.

Gerçi hukuka bağlı devlet ilkesinden türetilen "normlar hiyerarşisi" anlayışına göre, her bir hukuki tasarrufun kendi üstünde yer alan hukuki tasarrufa uygun düşmesi, onun çizdiği çerçeveye bağlı kalması gerekmektedir. Ama bu anlayış çağdaş hukuk öğretisinde köklü bir daraltıma da uğratılmakta. Hukuk kuralları arasındaki öncelik anlayışının, anayasal özgürlükler rejimi açısından, salt geriye dönüşe kapalı ama ileriye, yani özgürleştirmeye, demokratikleştirmeye açık bir "hukuki turnike" olarak değerlendirilip yorumlanması bir anayasal zorunluluk sayılmakta. Bu zorunluluk da doğrudan doğruya Anayasanın üstünlüğü ilkesi doğrultusunda, Anayasa mad. 10 II kuralından çıkarılmakta. Anayasa mad. 10 II kuralı aynen şöyle : "Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi gelişmesi için gerekli şartları hazırlar." Nitekim kişi özgürlüklerini pozitif Anayasa kurallarının "ötesinde" (praeter constitutionem), hatta pozitif Anayasa kurallarına "karşı" (contra constitutionem normatam), geliştirici yasaların (sözgelimi, memurlara sendikal örgütlenme hakkı tanıyan yasaların) Anayasaya hiç de aykırı düşmeyeceği, bunun gibi (hatta evleviyetle), belirli bir yasanın çizdiği özgürlük sınırını genişleten bir tüzüğün de normlar hiyerarşisi anlayışıyla çelişmeyeceği çağdaş hukuk öğretisinde genellikle kabul edilmekte.

Gelgelelim, "Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında" çıkan yepyeni ama çağdışı tüzüğün mad. 18 kuralında bu gerçeğe sırt

çevrilerek şu filmlerin yapımına, yurda sokulmasına ve gösterilmesine izin verilmeyeceği belirtilmektedir :

A. Anayasa ve demokratik hukuk devleti ilkelerini ya da Anayasa güvencesi altında bulunan temel hak ve özgürlükleri tehlikeye sokucu veya saygınlığını yitirici etkiler saçan,

B. Türk devletinin ülkesi ve ulusuyla bütünlüğünü bozucu etki yapan

C. Kamu düzenini veya ulusal güvenliğini zedeleyici nitelik taşıyan,

D. Cinsel konuları genel ahlak ve adaba aykırı bir biçimde işleyen filmler...

Dikkat edilirse, burada biçimsel bir bildirim zorunluluğunu öngören bir düzenleme ile yetinilmiş, düşüncenin doğrudan doğruya içeriğine ilişkin önsel (a priori) bir sınırlamaya başvurulmuştur. Bununla düşünce özgürlüğünün içerik yönünden sınırsızlığını vurgulayan Anayasa mad. 20 kuralıyla bağdaşır hiçbir yanı yoktur.

1934 tarihli Polis Yetki Yasasının zamanın ve yerin özelliklerine uygun yorumuyla belirlenecek amacını aşan, üstelik Anayasanın kişi özgürlüklerini geliştirme buyruğuna da ters düşen bir sınırlama karşısında bulunulduğu açıktır. Bu düzenleme, ege-men ideolojiye karşı çıkan ve kurulu düzeni eleştiren tüm sanat eserlerine Abdülhamidin Yıldız Sarayı sansürüne taş çıkartabilecek bir "hikmeti hükümet" ve "ali devlet menfaati" anlayışının kilidini takmaktadır. Bu arada her bir Şansür Kurulu üyesinin ayrı sosyal konumu ve kültür birikimi ile belirlenecek kişisel takdirine göre nasıl somutlaştırılacağı kestirilemeyecek böylesi kaypak ve bulanık ideolojik deyimlerin tüm yurttaşların icrai kararları ve hukuki yargıları önceden kestirebilmelerini zorunlu kılan hukuk devleti ilkesiyle bağdaştırılmayacağı gerçeği ayrı bir acı gerçek olarak belirlemektedir.

Tüzüğün 3 üncü madesi ise, sinema filmleri üzerindeki bu kapkaranlık ve kopkoyu sansürü uygulayacak olan Denetleme Kurulunu İçişleri Bakanlığınca görevlendirilecek bir Bakanlık memuru ile bir Emniyet Genel Müdürlüğü üyesinden, ayrıca, Genel Kurmay Başkanlığınca, Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca ve Kültür Bakanlığınca görevlendirilecek bir üyeden oluşturmuş bulunuyor.

Görüldüğü gibi, toplam beş üye de siyasal iktidar tarafından saptanıp atanmakta. Üstelik siyasal iktidara bağımlı olan bu yanlı üyelerin çoğunluğu polisi ve asker! Anlaşılan, bu duyarlı "vatan kurtarıcılık görevine" bir de askeri boyut kazandırılmak istenmiş. Bugüne değin salt bir "polisiye sorun" olarak kavranmış olan sinema sanatı 1980'lerin eşiğindeki Türkiye Cumhuriyetinde aynı zamanda "askeri bir sorun" olarak ele alınmış. Bu düzenlemenin de 1934 tarihli Polis Yetki Yasasının çağdaş yorum yöntemiyle belirlenecek amacını aştığı ve çağdaş normlar hiyerarşisi anlayışına ters düştüğü açık!

Diyelim ki bu askeri vatan kurtarıcılık görevi ile koşullanmış Ödenetim Kurulu bir filmin "devletin ali menfaatleri" yönünden taşıdığı "büyük tehlike"yi her nasılsa gözden kaçırdı. Tüzüğün 34 üncü maddesi bu olasılığa karşı da köktenci bir çare bulmuş: "Denetimden geçmiş filmlerin çekiminden veya gösterilmesinden sonra bir sakınca ortaya çıkarsa, filmin çekimi veya gösterilmesi kaymakam, vali veya İçişleri Bakanlığı tarafından durdurulabilecektir."

Görülüyor ki sinema filmleri üzerinde bağımsız yargı organı eliyle yansız bir yargısal denetim gerçekleştirme konusundaki alerji, filmin oynatılmasından önceki evrede olduğu gibi, filmin oynatılmasından sonraki evrede de varlığını sürdürmektedir. Gerçekten, bu son aşamada da yasakları yargıçlar değil, siyasal iktidar koyup uygulamaktadır. Böylece, senaryo yazımından film çekimine, oradan da

film oynatımına varıncaya dek uzanan sürekli, kesintisiz, şeytani bir sansür süreci hep siyasal iktidarın vesayeti altında tutulmaktadır.

Klasik demokratik hukuk devleti tablosunda böylesine kara bir lekenin bir benzerine rastlamak için Hindistan'a, Hong-Kong'a, Endonezya'ya ve Arjantin'e dek uzanmak gerek. Gerçekten de böylesine yüz kızartıcı bir hukuki ayıba, sözgelisi, ne Yunanistan'da, ne İspanya'da, ne Peru'da ne de Uruguay'da rastlanabilmekte.

Demokratik hukuk devleti olma iddiasıyla ortaya çıkan her devlette, sinema filmindeki olasılı bir yasaya aykırılık, tıpkı tiyatrodaki ve operadaki, tıpkı romandaki ve hikâyedeki, tıpkı gazete ve dergi yayınında, tıpkı balede ve pantomimde, tıpkı resimde ve yontuda, özetle tüm sanat ve fikir alanlarında rastlanabilecek yasaya aykırılıklarda olduğu gibi, bağımsız yargıçlar eliyle denetlenir. Bu denetleme de bir "ödenetim" (sansür) biçiminde "önceden" değil, ancak somut bir yasaya aykırılık gerçekleşikten "sonra" yapılır.

Türkiye Cumhuriyetinin fikir, sanat ve bilim etkinliklerini kısıkvrak bağlayan sayısız ideolojik pranganın, bastırıcı, cezalandırıcı TCK 141/42 benzeri kuralların sökülüp atılmasının beklendiği bir dönemde sanat özgürlüğünün üstüne böylesine karanlık ve uğursuz bir sansür örümceğinin ağlarını örüp düşünce özgürlüğünü izinli ve icazetli bir özgürlüğe dönüştüren girişim herhalde tarih önünde kolay kolay aklanabilecek bir girişim sayılamayacaktır.